

DICȚIONAR

DICȚIONARELE LITERARE. POSIBILITĂȚI ȘI LIMITE

Crișu Dascălu

Cuvinte-cheie: *informație, funcție, greșeală, corectare, valoare*

Dincolo de definiții și de diversitate, dicționarele au în comun calitatea de a fi **instrumente de lucru**, adică **surse de informații** pentru cei interesați. Pentru a îndeplini acest rol, informația oferită trebuie să fie **corectă și directă**, iar accesul la ea trebuie să fie **rapid**. Idealul este ca un dicționar, indiferent de tip, să tindă spre un raport invers proporțional între cantitatea de informație și dimensiunea suportului semiotic al acesteia. Cu alte cuvinte, să spună cât mai mult în cât mai puțin cuvinte. Cu precizarea că informația cuprinsă într-un dicționar nu poate fi exhaustivă, ci este, fatalmente, selectivă. Din această cauză, lucrările lexicografice trebuie (sau: ar trebui) să-l avertizeze pe cel interesat în legătură cu ce poate găsi și ce nu poate găsi în ele.

Dicționarele **literare** trebuie să respecte, la rândul-le, aceste cerințe, chiar dacă o fac uneori într-un fel specific, după varietățile considerabile pe care le comportă: de teme, de personaje, de titluri, de pseudonime, de literatură feminină, regională, veche, romantică etc. ori ale unor întregi literaturi.

O excepție de la această exigență fac doar anumite scrieri literare care îmbracă formă lexicografică. Mă gândesc la *Ingeniosul bine temperat dicționar onomastic* din 1969 al lui Micea Horia Simionescu sau la *Dicționarul kazar* al lui Milorad Pavić, apărut aproape două decenii mai târziu, în 1988. Chiar dacă nu se poate vorbi (încă!) de o literatură lexicografică, așa cum se vorbește de una epistolară, este semnificativ că setea inovativă a scriitorilor a mers și în această direcție.

Funcția dominantă a oricărui dicționar, a celor literare inclusiv, este cea **de informare**. Existența dicționarului este condiționată de asumarea acestei funcții, a cărei ignorare i-ar anula rațiunea de a fi. Simplă la prima vedere, această cerință nu se rezumă la vehicularea **informației esențiale**, căci alături de aceasta în structura dicționarului se pot

insinua o serie de **informații accidentale**, care, în anumite condiții, pot obstacula sau chiar bloca accesul la cea esențială, în măsura în care, prin pondere și densitate, tind să se situeze pe același plan cu ea. Fără a intra în inutile detalii, mă mulțumesc să dau o listă a acestora, însoțindu-le de explicații acolo unde mi s-au părut necesare:

Informația excedentară (cuprinsă în cea esențială, însă nejustificată în raport cu scopurile dicționarului);

Informația parazitară (situată în afara celei esențiale);

Informația redundantă (reluată inutil în cuprinsul aceluiași articol).

Cu **informația eronată**, ajungem la cea de a doua funcție importantă a unui dicționar literar, cea **de corectare**. Îndeplinirea ei este o obligație perpetuă, în condițiile în care o nedorită trăsătură a culturii noastre este *perpetuarea erorilor* dintr-un dicționar în altul sau, pe un plan mai general, dintr-o sursă în alta. Comoditatea sau credulitatea sunt de obicei cauzele care duc la o atare stare de lucruri. De aceea, în loc să reproducă erorile, fiecare nou dicționar ar trebui să le înlăture ori măcar să le diminueze.

Cu **informația absentă**, ajungem la cea de a treia funcție importantă a unui dicționar literar, cea **de actualizare** a informației. Este vorba de a cuprinde în noul dicționar informațiile care lipsesc din cele precedente ori din propria ediție anterioară sau informațiile care au apărut între timp. Important este ca între termenul-limită de actualizare și apariția noului dicționar (sau a noii sale ediții) intervalul să fie cât mai scurt, altfel existând riscul ca informațiile actualizate să devină, ele însele, inactuale în raport cu cele reale.

Așadar, dicționarul literar are posibilitatea (și chiar obligația) să-și asume următoarele funcții: **de informare, de corectare și de actualizare**. Deosebirea dintre ele este aceea că, în timp ce prima acționează pe tot cuprinsul dicționarului, celelalte două acționează conjunctural.

Care sunt însă **limitele** unui astfel de dicționar sau, altfel spus, care sunt **funcțiile** pe care **nu** și le poate asuma?

Dicționarul literar nu poate îndeplini o **funcție axiologică**, adică nu poate propune o **nouă** ierarhizare nici în ce îi privește pe scriitorii cărora le dedică articole și nici în privința scrierilor fiecăruia dintre ei. Această imposibilitate vine din mai multe cauze.

În primul rând, pentru că, spre deosebire de autorii dicționarului, care pot stabili în principiu o ierarhie (și uneori chiar o fac) traductibilă de obicei prin dimensiunile diferențiate corespunzător ale articolelor, cititorii unei astfel de lucrări sunt interesați, aproape întotdeauna,

de câte un singur articol sau numai de o anumită parte a acestuia, astfel încât, neputându-se raporta la întreg, nu pot percepe nici felul cum a fost evaluată o parte a sa.

În al doilea rând, din împrejurarea că, aproape întotdeauna, un astfel de dicționar este o operă colectivă, în realizarea căreia sunt antrenați numeroși colaboratori, fiecare dintre ei având criterii proprii de ierarhizare și aderând la un canon niciodată general. El poate încerca o ierarhizare a scriitorilor despre care a scris articole, dar nu-și poate extinde criteriile asupra articolelor scrise de alți colegi.

În al treilea rând, imposibilitatea respectivă este și consecința neputinței de a oferi argumente suficiente pentru orice încercare de revizuire ierarhică.

Cu aceasta, ajung la cealaltă funcție greu, dacă nu imposibil de îndeplinit: **funcția interpretativă**. Dimensiunile limitate ale articolelor nu pot oferi spațiul necesar pentru comentarii originale, prin care să se dea noi interpretări, să se propună noi sensuri care să constituie argumente pentru noi ierarhizări.

Conștientizarea posibilităților și a limitelor unui dicționar literar pot avea bunul rezultat ca o asemenea lucrare să nu promită mai mult decât poate fi, dar nici să nu fie mai puțin decât ar putea.

LITERARISCHE WÖRTERBÜCHER. MÖGLICHKEITEN UND GRENZEN

(Zusammenfassung)

Schlüsselwörter: *Information, Funktion, Fehler, Korrektur, Wert*

Der Autor gibt die Funktionen eines literarischen Wörterbuchs an (Information, Korrektur und Aktualisierung) und setzt zugleich dessen objektive Grenzen (Unmöglichkeit der Hierarchisierung und Interpretation der schriftstellerischen Werke).